

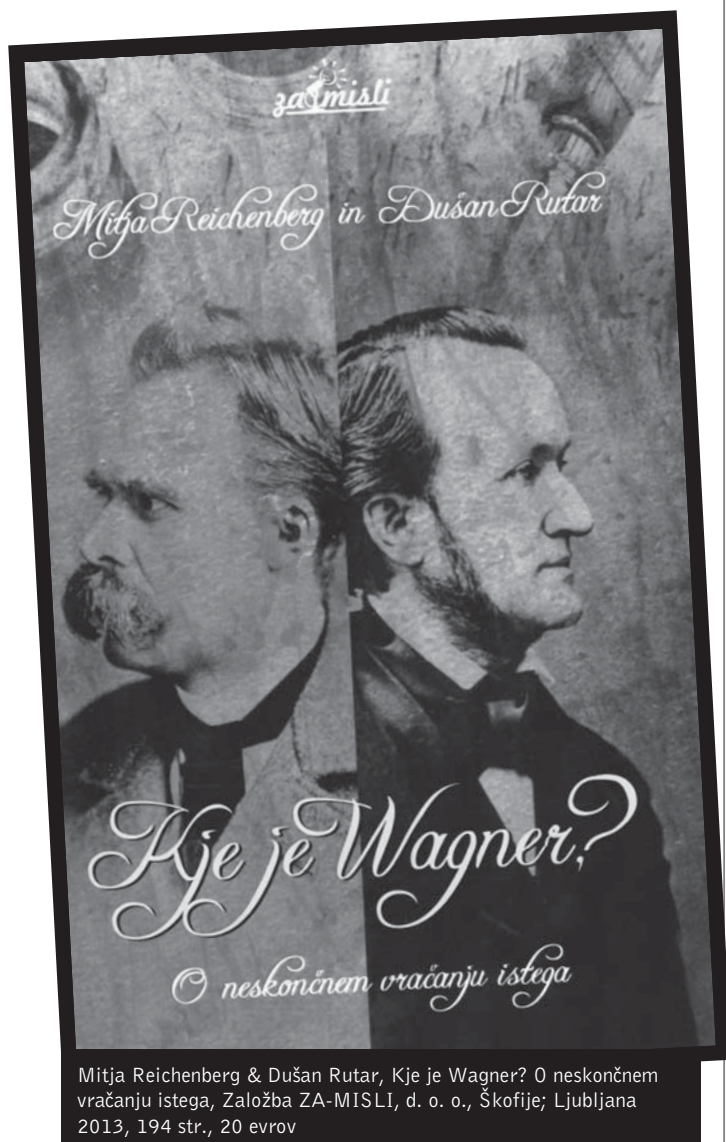
Mitja Reichenberg & Dušan Rutar, Kje je Wagner? O neskončnem vračanju istega

Leto 2013 je bilo res Wagnerjevo leto. Tako se na opernem reprodukcijskem, koncertnem, diskografskem in knjižnem trgu doma in na tujem pojavlja nešteto prispevkov, ki samo bogatijo že tako nasičeni glasbeni trg. Je pa res, da je natančno na dan Wagnerjeve dvestoletnice rojstva, 22. maja 2013, izšla za slovenski knjižni trg ena redkih tovrstnih knjig – *Kje je Wagner? O neskončnem vračanju istega*. Gre za povsem nov, lahko bi zapisal celo inovativen, način prikazovanja Wagnerja skladatelja filozofa. Tako je glasbeni velikan Richard Wagner (1813–1883) v (so)avtorstvu skladatelja, pisatelja, esejista in pedagoga dr. **Mitje Reichenberga** (kot R. Wagner) ter filozofa in psihoanalitika dr. **Dušana Rutarja** (kot Friedrich Wilhelm Nietzsche; 1844–1900) tudi pri nas dobil v slavnostnem letu po premieri glasbene drame *Leteči Holandec* (januarja 2013) svojo teoretsko sled: knjigo.

V njej lahko prebiramo v strnjeni in aktualizirani obliki petindvajset Wagnerjevih pisem Nietzscheju in prav toliko Nietzschejevih Wagnerju. Avtorja sta si jih spisala in pošiljala skoraj tako kot pred nekaj manj kot dvesto leti oba omenjena zgodovinska protagonistata. Tako kot sta si jih v letih 1869 do 1872, v katera sega njuno tesno prijateljstvo, pisala Wagner in Nietzsche. Wagner ni bil le skladatelj, temveč tudi dirigent in pisec, dramatik in teoretik, filozof in revolucionar; za Nietzscheja pa

vemo, da je bil v Wagnerjevem času vodilni filozof. Omenjeno zgodovinsko obdobje je bilo zagotovo povod za nastanek te knjige, zato naj vsaj omenimo, da je časovno razmejeno z Wagnerjevimi opernimi prvenci oz. že s kar glasbeno-dramskimi uspehi, kot so npr. *Rienzi*, *Večni mornar*, *Tannhäuser*, *Lohengrin*, *Tristan in Izolda*, *Mojstri pevci nürnberski* ter prvi del slovite operne tetralogije *Nibelunški prstan* z operama *Rensko zlato* in *Valkira*. Torej natančno med njenim drugim delom, v katerega spadata še glasbeni drami *Siegfried* in *Somrak bogov* ter Wagnerjeva zadnja opera *Parsifal*. V Reichenbergovi in Rutarjevi knjigi spoznamo številne poglede na filozofske, glasbene, muzikološke in sociološke teoreme, ki jih je treba znova premisliti, ko umeščamo Nietzscheja in Wagnerja na zemljevid diskurza o neskončnem vračanju istega. Že v uvodu (*Predgovoru ali Wotanovem problemu*) se avtorja poleg Nietzscheja dotakneta sodobnega francoskega filozofa Jacquesa Derridoja, vrste nemških filozofov, kot so Arthur Schopenhauer (1788–1860), Ludwig Feuerbach (1844–1958), književnik Johann Wolfgang von Goethe (1749–1832), italijanskega renesančnega pesnika Danteja Alighierija (1265–1321), ruskega revolucionarja in ideologa anarhizma Mihaila Bakunina (1814–1876) in nemškega ideologa in utemeljitelja znanstvenega socializma Karla Marxa (1818–1883) ter Wagnerjevih in Nietzschejevih predhodnikov, sodobnikov in nadaljevalcev.

Fenomen srečanja med Wagnerjem in Nietzschejem zagotovo ni samo fenomen tistega časa, saj je povzročil pomembne in dalekosežne spremembe v pisanju nove zgodovine poznega 19. in 20. stoletja. Ob dvestoletnici Wagnerjevega rojstva se moramo ozreti na kulturno-glasbeni obrat, katerega so povzročili srečanje, prijateljevanje ter razhod dveh največjih umov tedanjega časa. Če Nietzsche v nekem trenutku postavi za maksimo voljo do moči, pa Wagner nanjo odgovori s konceptom glasbene drame, ki kot *Gesamtkunstwerk* (celostna umetnina) povzroči hkrati vzpon in padec velike romantične opere. Mitja Reichenberg v svojem delu knjige ponovno premišljuje in sestavlja Wagnerjeve misli, ki so – če povzemamo idejo konstitutivne glasbene diferenciacije, katera je začela izginjati v drugi polovici 19. stoletja – vodile tako v propad opere, kakor tudi naprej v ustvarjanje Arnolda Schönberga, Albana Berga in njihovih sodobnikov, kakor tudi v filozofsko mejne točke Johna Cagea

in s tem v razpad glasbene kontinuitete kot ideje zvoka – poslušanja – občinstva. Te zvočno-glasbene geste so pravzaprav Wagnerjeva zapuščina, ki se skozi nietzschejanski očitek populizma danes vračajo kot komercializacija muzikoloških piruet v najbolj skomercializiranem in barbarskem razumevanju »klasične« glasbe današnje kapitalistične produkcije. Knjiga *Kje je Wagner?* ponuja predvsem svež razmislek o filozofski tradiciji, ki sega vsaj od Reneja Descartesa do Immanuela Kanta, Georga Wilhelma Friedricha Hegla in Nietzscheja ter zajema filozofske koncepte, ki so morda res ključni ne le za razumevanje Wagnerjevega odnosa do Nietzscheja, temveč tudi za odgovor na vprašanje, kaj je hotel Wagner s svojo glasbo, kako razumeti glasbene drame, ki jih moramo misliti tudi v luči Descartesovega razmišljanja o bogu kot abstrakciji oziroma konceptu, iz katerega lahko izpeljemo dokaz o eksistenci boga, v luči Kantovega razmišljanja o subjektu in etiki ter Nietzschejevega razmisleka o naravi življenja in večnega vračanja istega. Podnaslov knjige *O neskončnem vračanju istega* je zato pomenljiv, saj namiguje na Nietzschejev koncept večnega, obenem pa odpira prostor za razmišljanje o končnem in neskončnem, ki je seveda eminentno filozofsko. Dušan Rutar se tako loteva razmisleka o univerzalnosti filozofije in o njenem cilju, ki je neposredno povezan z Wagnerjevim revolucionarnim delovanjem v štiridesetih letih 19. stoletja, pa tudi s skladateljevim kreiranjem glasbenih dram, zlasti pa z njegovim konceptom o *Gesamtkunstwerk*. Na koncu velja poudariti še to, da je knjiga izvrstna demonstracija možnosti, da zgodovinske dogodke, med katere spada tudi srečanje Wagnerja in Nietzscheja, mislimo na nov, produktiven način. Ta daleč presega stereotipno ugotavljanje o naravi Wagnerjevega antisemitizma, Nietzschejevega profašizma ali hrupnosti Wagnerjevih glasbenih dram.

Navkljub vsem navedenim dejstvom sta se Wagner in Nietzsche na koncu razšla precej jezno. Jezno do te mere, da je Nietzsche tik pred smrtjo napisal esej *Nietzsche proti Wagnerju*, v katerem je obračunal s svojim nekdanjim idolom. Tako lahko ob današnjih protagonistih – Reichenbergu in Rutarju – računamo le na njuno (nadaljnjo) kooperativnost in ne na kaj podobnega. Saj sta na temo Wagnerja in Nietzscheja le povzela njuno korespondenco in jo nadgradila s svojim pojmovanjem, razumevanjem, vedenjem in primerjanjem prvega in drugega. O čem pravzaprav? Kaj je tisto »isto, ki se neskončno vrača«? Katere filozofske, glasbene, muzikološke in sociološke teme, o katerih sta razmišljala Wagner in Nietzsche, je treba premisliti? Knjigi so poleg avtorjev in založnika botrovali še urednik zbirke D. Rutar, oblikovanje in prelom sta prispevala Žiga Valetič in Grafični atelje Zenit, delo pa je v nakladi 350 izvodov natisnila tiskarna NDT, d. o. o.